

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

E g y e s z á m á r a 3 0 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Faraó.

Ül vala Faraó a Nilusnak partján épített királyi székvárosában szemben a magas piramisokkal, melyeket sirboltul és emlékjelül rakatott magának s az ő szemeit hordozza vala az ő népein. Egy pedig azok közül a József véreből valók nem találnak vala tetszést ő előtte.

József nagy szolgálatait jól tudja pedig Faraó. Tudja azt is, hogy nem magasabb küldetés és történeti mult nélkül élnek Jákób maradékai Egyiptom földén, az ő kormánypalcájának alatta s az ő trónjának árnyékában. Ha Faraó nem ismeri őket; sem szolgálataikat, az csak azért van, mert nem akarja ismerni őket.

Még sem olvasunk semmi jelentést arról, hogy a választott nép fiai hűtlen alattvalók lettek volna valaha. Faraó és az ő házához tartozók azonban ellenséges szemekkel néztek rájuk.

Miért? ki tudná azt megmondani. Azért-é, mert e nép azt a reménységet táplálta szívében, hogy az ígélet földére bémegeyen és szabad és független lesz valaha?

Azért-é, mert vallását, nyelvét, nemzetiségét, szokásait nem vetkezte le, még a nagy birodalom által cserébe nyújtott előnyökért se? Vagy azért, mert a zsarnokságnak az a természet, hogy mindig gyűlöljön, mindig korbácsot suhogtasson. Mit kérdezzük ezt.

Elég azt tudni, hogy Faraó egyszer azt mondá hiveinek, vagy hivi sugalták neki? :

„Ime az Izráel fiainak népe igen sok és nálunknál hatalmasabb. Jer cselekedjünk ő ellenek.

Rendelének azért ellenek sarcoltató tisztartókat és építse az Izráel népe Faraónak kincstártó városokat.

De mennél inkább sanyargatják vala a népet, annyival inkább nevedik vala és sokasodik vala annál inkább, annyira, hogy magokban háborognának az Izráel fiainak előmenetelekért.“

Ez volt bűnök s e miatt gerjedett ellenök rettenetes haragra Faraó.

De él az Ur s nem hagyja el azokat, a kik az Ő megtartásában hisznek.

Bennünket sem hagy el, a kik most szenvedünk s gyászban ülve kesergünk. Sem egyházát, mely felett állandóan örködik. Sem a népet, mely hű Istenéhez s nyelvét, szokásait, szabadságát, féltékenyen őrizi. Faraó nagy és hatalmas, nagy hadvezérek sok ezer vitézek állanak rendelkezésére. Nagy piramisok jelölik a robotot, melyet tisztartói felhajtottak s drága koporsó, diszes sirbolt vár bebalzsamozott tetemére. A választott népnek pedig van hite, melyet féltékenyen őriz, s lesz Mózes is, ki Egyiptom hatalmától megmentse és az ígélet földére elvezesse.

Vándor.

Mózes II. könyve I. rész.

Az egyetem kérdése és az alföld.

II.

A honfoglaló magyarság katonailag különösebben a Dunántúlt szállotta meg, megmaradását azonban főleg az alföldi gazdagabb vidéken való tömeges letelepedésének köszönhetette.

Gyors lovai, harci készsége, magasabb kulturája lehetővé tették számára az akkor még mocsárdús síkon a biztos államalkotást. A széleken jóformán csak őrségei voltak s e gazdaságilag a siktól függő területeket nyugodtan hagyta a legyőzött szlávok birtokában.

Azok úgysem voltak képesek önállóan fenntartani magukat s így be kellett olvadniok a magyarságba, a mi még az Árpádok idejében megtörtént. A mostani nemzetiségi elemek akár a tótok, akár az oláhok, akár a németek és szerbek, mind későbbi települők, a kiknek megmagyarosodása csak amiatt maradt el, mert az államalkotó faj a török dúlások miatt sajátképeni otthonában meggyengült.

Csak Mária Terézia ideje óta kezdi betölteni a magyarság ismét az alföldet s azóta indul meg a széleken is a magyarosodási mozgalom.

Ez a mozgalom azonban csak akkor idézi elő a kívánt eredményt, ha az Alföld nemcsak a rajta lakók számarányával, hanem magasabb kulturájával is uralkodó helyzetbe jut. Ha népesebb, fejlettebb, gazdagabb és miveltebb is lesz mint a szélek.

Ez pedig miután a felföld időközben anya-

gilag és szellemileg előbbre haladt, miután Budapestnek fővárosá emelkedésével az ország központja az alföld széléhez tolódott, ma már sokkal nehezebb és öntudatos állami és faji politika segítségével eszközölhető.

Ez az öntudatos nemzeti politika egész Wlassics közoktatásügyi miniszterségéig csak hiu álom maradt, ellenben mindent elkövettünk arra nézve, hogy az alföldi magyarság fejlesztése háttérbe szoruljon s a szélek mesterségesen is az állami erő alapulvetésével mindinkább meg-erősítsenek.

Ennek a hibás politikának valahára vége kell hogy szakadjon.

A magyarságnak ma is azon módszerrel kell magát fenntartania, a melynek a múltban fénykorát, hatalmának erejének és tehetségének teljes kifejtését köszönhetette.

Történetileg hibás, törekvéseiben pedig teljesen veszedelmes tehát azon irány, melyet Láng Lajos és vele Berzeviczi képviselnek, a kik mert felföldiek, szűkebb hazájok emlékeitől vitetve, látásukban a részletektől befolyásolva, míg egyfelől megdönthetetlenül érvelnek a harmadik egyetem felállítására mellett, addig másfelől azt az egyetemet Pozsonynak vagy Kassának adnák oda.

Ha az alföld igényei kielégítették, Kassa valóban következik is, de Pozsonyba egyáltalában nem kell egyetem mert ott nincs magyar környezet. E nélkül pedig a miveltség éppen azt az elemet fogja nélkülözni, a mi azt egyedül értékesé teheti: a

TÁRCA.

Adatok Kollégiumunk történetéhez.

— A városi tanács gondoskodása papi és tanári özvegyekről. —

Istennek magyar református szolgálói: a gyülekezetek lelkipásztorai és az egyház veteményes kertjeinek gondviselői közül mily sokan halnak meg ma is azzal a keservesen fájó tudattal, hogy szeretteikre koldus kenyérnél egyebet nem hagyhatnak. Papi és tanítói özvegyeknek régen sem volt jobb sorsuk. Míg a kölesönösség elvén alapuló segítő intézmények ki nem fejlődtek, a többnyire silány salarium mellett szolgáló egyházi belső tisztek még kevesebb mód-dal, kevesebb eszközzel rendelkezettek, hogy özvegyeik és árváik tisztességes megélhetését biztosíthassák.

Önmagukat sem tekinthették a gyülekezet életfogytiglan elhívott lelkipásztorának, avagy iskola-mesterének. A papmarasztás szokása, mely még Debrecenben is sokáig kisebbitte a lelkeszi és tanári hivatást, megfosztotta e tisztséget állandó jellegétől s gyakran vándorbotot adott a község által megunt pap kezébe. Még inkább szaporították a

bujdosó papok és tanítók számát a csaknem szakadatlanul tartott fegyverzörgések és a vallási üldözések. Ime a debreceni egyház egyik tudós prédikátora is, Debreceni Ember Pál az 1705. évi futás után nem tér vissza szülővárosába és elébbi állomására, hanem a kisebb gyülekezetű Liskán marad papnak. Menynyi viszontagságon ment keresztül, mennyi balsors és szerenésatlenség üldözte hajdan a magyar református papot, szomorú példáját látjuk ennek Fodor János önéletírásából.¹

A debreceni egyház és iskola tanítói is gyakran nehéz gondok közt hagyták elmaradott özvegyeiket és árváikat, bár aránylag legjobban díjazták őket s Révész Imre szerint is az akkori viszonyok mellett fizetésökből tisztességesen megélhettek.²

Tiszteletes Uraimék árva családjá bizony sokszor a nemes tanács atyai pártfogásához kényszerült folyamodni. Dicséretére irhatjuk a város előljáróinak, hogy szívök nem is zárkózott el az esedező kérések elől.

Az idvezült prédikátorok és professorok érdemit megtekintvén, védő szárnyaik alá fogadták azok özvegyeit és árváit is. Sőt arra is találunk példát, hogy a városi tanács már előre a professor életében kötelezi magát, hogy családjának holta után gondját

¹ Révész I. Figyelmező. 1877. VIII. K. Hét közlemény.

² Figyelmező 1871. II. K. 141. l.

nemzeti szellemet és érzést. Ebből fakadnak pedig egyedül az új elementáris erők, melyek nemcsak abba kapaszkodnak meg a mi bennünk általános emberi, hanem hajlamainkból, speciális nemzeti karakterünkből, a magyarság genijéből táplálkoznak és végeredményben annak mélyítésére és gazdagítására hatnak vissza.

Eddig is az volt a bajunk, hogy ez nem történt. S hogy nem történhetett annak oka egyedül arra vezethető vissza, hogy az alföldön az újabbkori fejlődés folyamán magasabb tudományos tanintézetek nem létesültek s régi nagy központok jelentősége pedig megszűnt. 40—50 túlnépes középiskolánk van itt, kevesebb mint lenni kellene, de ezek sincsenek magasabb egységbe foglalva. Az alföld fiai tisztán csak a tanítói, lelkészi és jogi pályákra vannak utalva.

A magyarság tehetsége pedig a nemzeti szempontok élénk honorálása mellett főleg a realis tudományokban fekszik s eltekintve ettől a hajlandóságtól, a mely téren Hatvani, Maróthy, Weszprémi, Földi, Diószegi, Fazekas mutatják az utat, — egyébként is arra a sorsra van kárhozható, mint jellegzetes vizei és erei : hogy elveszzen a pusztaságban s ne fejlődhesen a neki otthonos környezetben.

Ha nemzetgazdaságilag is csak akkor tudunk a népek nagy versenyében megállani, ha földünk természeti kincseit értékesítjük, méginkább tennünk kell ezt a szellemi téren.

A magyarság nem nélkülözheti tovább a magyarság képességeit, specifikus faji tehetségeit.

Ime ezek kifejtésére és értékesítésére fog szolgálni a *debreceni egyetem* és a szegedi műegyetem.

Az időjárási viszonyok szélsőségei közt elvesző, gazdag földje mellett csekély gazdasági kulturája, pótdókkal túlterhelt saját szükségleteit alig ismeri. nagy községi vagy uri birtokokkal megszaggatott földmivelő városokat fejlesztő, testileg és lelkileg teljesen magára hagyatott *Alföldnek a megváltását várjuk ezektől s a sokat emlegetett Nagy Magyarország eszméjének megvalósulását*. 6 millió magyar él itt egy tömegben és a 90,000 □ K. területen megélhet még háromszor annyit.

Nem szabad ezt az eszmét fővárosi és nagyuri lenézéssel kezelni tovább. Nem felekezetek, nem versengő városok, hanem nagy nemzeti szükség, valóságos életfeltétel. Megvalósítása megfelel annak a politikának, mely az országot a múltban megtartotta, nagygyá tette, de nincs hijjával azoknak a követelményeknek sem, a mely alapon a modern természettudományi és nemzetgazdasági fejlődés halad. A kort mozgató faji törekvés és érvényesülés sodrába pedig egyedül ez az áramlat vezet.

Még a tudomány érdeke is ennek az iránynak a kitűzését követeli meg. Azért, ha a protestánsok ereje a harmadik és pedig alföldi egyetem hordozására elégtelen : az ország egyetemes erejével kell azt megvalósítani és addig is míg megvalósulna a nemzeti érzés, faji törekvés melegével kell táplálni és ébren tartani.

viseli. Idevonatközlőleg alább közöljük a tanácsnak 1693. szept. 1-én *Szilágyi Tönkö Márton* megmarasztását tartalmazó határozatát. Ez a határozat a debreceni tanács atyai jóindulatát, pártfogó szeretetét, amelyet főiskolánknak e kitűnő tanára, élete alkonyán a tiszántuli ekklezsiának püspöke, kora ifjúságától fogva bőséges mértékben élvezett, kiterjesztette halála után hátramaradó családjára is.

Szilágyi, miután három évet a debreceniek költségén külföldi akadémiákon eltöltött, 1670-től fogva a keleti nyelvek és bölcsészet tanára. A közölt határozatból azt látjuk, hogy a tudós professort több felé hívták Debrecenből, épen 1693-ban Szathmárra is. Valószínűleg ez a kecségtető meghívás készítette a debreceni tanácsot, hogy Szilágyit fizetésének pontos kiszolgáltatása, feleségének, gyermekeinek gondjaviselése felől biztosítsa, munkakörét újból szabályozza és hivatalában állandósítsa. E határozatra talán még azért is szükség volt, mert Erdély önállóságának megszűnésével kollégiumunk fejedelmi pártfogói elfogyatkoztak. Az épen akkor szabad királyi város rangjára emelt Debrecenről a leopoldi diploma ellenére csakhamar Apafi sóalapítványát is elvonta a királyi kormány Úgy, hogy az iskola fenntartása lassankint egészen a debreceniek vállaira nehezedett. E nagy fordulat idején hozták a következő tanácsi határozatot :

„1693. Die Ima. Septembris. Mivel Tiszteletes *Szilágyi Márton* Uram sok rendes Vocatiot a T. Tanács marasztására hátra hagyta, ultimatum peniglen a Szathmári Vocationak is nem favealt és annualt : azért ő Kglmet a T. Tanács közönséges akaratbul marasztotta ez rendel következő Conditioakra :

1. Hogy mostani Statiojában s rendiben ő Kglmet mint eddiglen, úgy ez utánis tueallja és manuteneallya sok szenvedésiért és meritumiért.
2. Hogy meghatározot fizetését annuatim, mig functiojában lészen, inviolabiliter ki szolgáltatya.
3. Ha mi bor buzabeli restantiája felől difficultassa volna ő Kglmének placide complanallya és contentallya.

4. Spártáját ő Kglmének inviolabiliter meghadgya és többel nem onerallya, a Philosophiát peniglen interruptio nélkül taníttatya.

5. Mivel ő Kglmeis naponként megerötelenedik és dolgait oly nagy mértékben nem követheti, ez ő Kglme erőtelenségét fideliter mind kívül belől ő Kglmének tartozunk condonalni és condonaltatni.

6. Ha tandem erőtelensége miat nem fungalhatna, tartozunk mi és az akkori T. Tanács ő Kk. (Kegyelme) alkalmas és illendő szállást rendelni és minden contributio s exactio nélkül tartani, sőt halomása (halála) után Feleségét, gyermekeit, mig felesége nevét viseli, azon immunitasban megtartani

Egyetemet hát Debrecenbe az alföldnek és müegyetemet minél előbb Szegednek, a hol a vizszabályozási nagy művek ennek az intézménynak természetes környezet és alapul kínálkoznak.

Magasabb kultúra, miveltebb, fejlettebb gazdasági élet, adja vissza az alföld és a magyarság régi történelmi nemzet fentartó hivatását.

Ettől függ pedig úgy a magyarságnak, mint az azzal összeforrott kálvinizmusnak a jövődjöje.

Dr. Ferencsy Gyula.

Az uriima elmondásáról.

Irodalmi téren nem igen szoktunk mi beszélgetni erről a szép és magasztos imáról. Mintha nem is tulajdonitanánk ennek olyan fontosságot, mely pedig kétségtelenül megvan e minta imádságnál; vagy talán azért is nem foglalkozunk vele, mert nem ismerjük *elégé* ennek hatalmas erejét és boldogító hatását.

Az Uriima két helyen van megírva az ujszövetségben. u. m. Máté VI. és Lukács evangélista XI. részében. S miután a két hely közt *némi* eltérés van ez imában, a theológusok sokat vitatták azt, ha vajjon mindkét helyen a Idvezítőnek *ugyanazon egy alkalommal* tartott tanítása nyomán van-e hát ez ima megírva? Nagyon valószínűnek látszik előttünk az hogy az Idvezítő *többször* is elmondotta tanítványai előtt azt s innen ered aztán a két evangélistánál levő *kis* különbség. Lukács nem írta le azt szó szerint úgy amint az Úrtól hallotta; de azért az ima lényege és értelme nála is *ugyanaz*.

Mi jelenleg az Uriimának nem e két helyen

egymástól való különbözőségéről akarunk szólni; és se exegetikai, se pedig dogmatikai értekezést nem czélunk e gyönyörű imáról írni. Egészen *más* szempontból fogjuk mi, alábbi megjegyzésünkben, röviden tárgyalni ezt.

Itt csak azt említjük még meg hogy e kedves imának elmondását az Urnál *mi* előzte meg.

Máténál egyizben az Idvezítő a képmutatók imádkozási rendszerére utalja a tanítványokat, akik *csak* azért imádkoznak, hogy kegyeskedésüket lássák az emberek; de ugyanekkor figyelmezteti őket a pogányok *böbeszédü* imádkozási rendszerére is; s midőn ezeket előre bocsátja az Ur, mondja a tanítványoknak ezt: „Ti azért *igy* imádkoztatok.”

Lukácsnál pedig úgy van előadva e történet, hogy az Idvezítő egy alkalommal félrevonulva *magá* imádkozott; s midőn ezt látták a tanítványok, a magasztos példán fellekesülve, egy közülök arra kérte az Urat, hogy tanítsa őket imádkozni, mint Keresztelő János is tanította az ő tanítványait. Jézus pedig örömmel engedve e kérelemnek, azonnal kész volt a tanításra, modván: „Mikor imádkoztok, *est* mondjátok.”

Mindkét helyen tehát világosan és nyomatékkal hangsúlyozza az Ur, hogy; „*igy* imádkoztatok és *est* mondjátok.”

Felesleges tehát még csak bővebben is indokolni azt, hogy nekünk, ha csak a szentírást meghamisítani nem akarjuk, az Urnak eme parancsolatát kell teljesíteni, vagyis érthetően szólva, nekünk eme szép imát *csak* *igy* szabad elmondanunk, *amint* az Ur azt ránk örökül hagyta.

De vannak lelkészek, akik nem járnak el hivatalos ténykedések közben *igy*. Es ez ellen a meghamisítása ellen az uriimának kénytelenek vagyunk tiltakozó szavunkat felemelni.

Tiszteletes atyafiak társaságában volt róla szó a közelebbi napokban, hogy egyik országos hírű

és tehetségünk szerént az igazságig oltalmazni, és minden illegitimus Impetitorok ellen védelmezni. Gyermekének tutorira is, akar belső személy legyen, szorgalmatosan vigyázatni és maradandó javacska-jokat promovealtatni a keresztyéni szeretetnek Regulája szerint igyekezünk.

7. Ezen Conditioik pedig hogy mindenkor az ő erejekben inviolabiliter s intacte megmaradgyanak az ő Kegyelme hivatalyához képest, ő Kglmét mostani tiszteiben és functiojában perpetuallyuk, meghadgyuk és mindenek ellen Injuria nélkül megtartani igyekezünk.¹

Imé Debrecen több mint kétszáz év előtt már érzi azt a kötelességet is, hogy azoknak özvegyeiről és árváiról, akik életöknek javát a közérdek szolgálatában töltötték el, gondoskodni tartozik. Az 1693-ból idézett határozatban a hatósági nyugdíj ellátás első csirái bontakoznak ki.

Szilágyi Márton családjának esete épen ez időben nem egyedül áll. Szilágyi Mártonnak csaknem kortársa volt Csergő Kocsi János tanár, élete vége felé superintendens. Kocsi János özvegyéről is tudjuk, hogy a tanácstól állandó lakást kapott a Nyomatóközön.²

¹ Városi Jegyzőkönyv. 1693. 51—52.

² Városi jkv. 1713. 306.

Hasonlóképen gyámolította Debrecen városa *Mártonfalvi György* később *Lisznyai Pál*, főiskolánk e XVII. századbéli két kiváló professorának özvegyét, Nagy Kata asszonyt, kinek a tanácshoz intézett folyamodványa mostanában került a kezembe a városi levéltár rendezetlen anyagából. A tanácsi határozattal hátratozott segély-kérvény egy lépéssel tovább visz bennünket a Mártonfalvi Tóth György családi körülményeinek ismeretében.

E nagy tanár, ki Várad kulcsos várának eleste után az ottani kollégium vitéz ifjuságát Debrecenbe vezette s a ki új korszakot nyitott iskolánk életében, debreceni leánynyal, Nagy, másként Csapó Katával alapított családot. Feleségével, Zsigmond és Erzsébet nevű gyermekeivel együtt kapta 1666. febr. 2-án fejedelmi pártfogójától Apafi Mihálytól utódainál ma is meglévő, arcképes cimerral ékesített ármálisát.¹ Mielőtt Apafi Mártonfalvi részére évente 3000 kőst rendelt volna 972 magyar frton derék kőházat vásároltak Csapó-utcában Galgóczy Páltól Mártonfalviék már 1674-ben, amely házhoz feleségének vérségi joga is volt. Nagy, másként Csapó Kata 1681. Apr. 23-án özvegyiségre jutván, ismét férjhez ment Lisznyai Pál professorhoz, akivel 12 vagy 13 esz-

¹ Közöltem a Turul 1903. évi 3. füzetében a nemesi címmel együtt.

lelkésztársunk, ki egy fényes gyülekezetben, intelligens, értelmes emberek előtt hirdeti az igét az Uriimát szóról-szóra mindég így mondja el:

„Mi Atyánk, ki vagy a magas mennyekben. Szenteltessék meg a te szentséges neved. Jöjjön el a te örökkévaló országod.“

Mindenesetre megbocsáthatatlan eljárás ez, mely már jóval túl van a prot. templomi szószerk szabadságán. Az Urnak minden szava örök és soha változás alá nem eső. Ettől mindenféle költői képzeletnek teljesen távol kell maradni. Ha ilyen könnyelműen járunk el éppen e legfontosabb imánál, igen könnyen tévedésbe ejtjük hiveinket; de meg egyenesen kompromitáljuk a szószerket is.

A liturgia egységesítéséről sok szó esett mostanában. Jó lesz az illetékes tényezőknek az ilyen könnyelmű visszaélésekre is figyelmüket majd kiterjeszteni és a kellő orvoslást e tekintetben megtalálni.

Dr. Márk Ferencs.

A missiói lelkészek ellenőrzése.

Őszintén kijelentem, hogy nem vagyok barátja azon kath. és hivatalnoki rendszernek, mely semmit se épít az ember lelkiismeretére, hanem örökös ellenőrzés által akarja azt kötelessége teljesítésére bírni. Ezért nem nagy örömmel nézem azokat az iverket se, melyek útján a n. é. missiói bizottság a mai szórványokban működő s nemzetiségi vidékeken szét szórt hiveink összegyűjtésével megbízott lelkészeinket kívánja számon tartani.

Mindazon által nem e címen írom e sorokat és hangsúlyozom, hogy a missiói bizottság azon törekvését, miszerint e fontos ügyben világos átnézetünk lehessen, helyeslem. Észrevételem inkább magok az e célra szolgáló iverk ellen van. Az a hitem u. i.,

hogy e rovatos iverk (kettő van) nem igen fognak a gyakorlatban bevalni.

A céljok az lenne, hogy a táblás kimutatásban (I. iv) a missióra vonatkozó; az utazási naplóban (II. iv) a lelkész működésére vonatkozó adatokat adjanak. Ez a helyes elv azonban nincs jól keresztül vive, mert a Táblás kimutatás az utazási napló adatait is átal veszi és különben is tulterhelt.

Az idegen felekezetűek évenkénti kimutatása csak a statisztikai adatok nyomán történhetik s ezek csak az országos népszámlálás kimutatás számaikat ismételtethet. Nem a missióban, hanem a központ-hoz kell hát ez adatokat nyilván tartani. Ez a rovat tehát felesleges. Ellenben hiányzik az ivről a gondnok neve, amely nélkül egy szórványt se lehetne bekapcsolni. A hol lelkész, tanító nincs, a gondnok (megbízott, gazda, egyházi, elnök vagy bárminek nevezzük) az állandó, ő hozzá száll a lelkész, ő közvetít.

Az utazási napló rengeteg rovatjaival tűnik ki. E rovatokat is lehetne összebb vonni, de ez még hagyján. Tulságos pedantéria az érkezés és indulás idejének kísérése. Az Istenért bizzanak a lelkészre és a jellemre is. Felesleges rovatok a lelkész személyes költségeinek rovatai. Ezeket úgy se téríti meg senki. Az pedig, hogy a lelkész esetleg az idegen vallású és nemzetiségű községi előjárókkal igazolja az adatok valódiságát, egyenesen non sens.

Örömmel nézzük a missió ügyet és sokat várunk a jövőben attól. Megvagyunk győződve a vezetőik buzgalmáról is. Azonban úgy találjuk, hogy nem ismerik gyakorlatból e mezőt. Már az is nagy hiba hogy nem distingválnak rendes missiói lelkészségek és az alkalmi missiói megbízások között. Ilyenek a legtöbb missiók. Van egy anya egyház, rendszeren nemzetiségi vidéken. rendszeren nem is valami nagy jövedelemmel. Körülte messze távolban nincs egyházunk s a magyarságnak a városokból vidékre szál-

tendőket töltött el. A nemesi levélben említett Zsigmond fiu gyermekkorában elhalhatott mert később az 1666. után született Sámuel említik csak adataink, akinek a városi tanács 1700 május 13-án akadémiai promotiójára 50 tallért (körülbelől 100 frtot) konferált. Mártonfalvi Sámuel a XVIII. század második tizedében hajduszoboszlai pap volt. Az apai házat, amely roskadozó állapotba is jutott, ez a Sámuel 1713-ban 513 frton eladta, megemlítvén a fassióban, hogy édes anyja már annakelőtte kiházásította és mindenképpen kielégítette leánygyermekét.¹

Mártonfalvi Györgyné még élt akkor, de a ház eladása miatt hajléktalanul maradt s egyik leányához szorult. Egyébként is keserves volt az állapotja, mert a maga táplálására szolgáló eszközök nélkül is szükölködött. Ezt az alább következő segély kérvényben maga mondja el az egykor országszerte híres neves professornak elmaradott özvegye.

A városi tanács megtekintette Mártonfalvinak és Lisznyainak érdemeit — pénzt és buzát rendelt a szükölködő özvegy részére. Nem lehetetlen, hogy a következő esztendőben, míg élt Mártonfalviné, ismétlődött a debreceni tanács támogatása.

Mártonfalvi Györgyné folyamodása így hangzik:

¹ Mártonfalvi György debreceni házaról írott cikkem a „Debrecen“ 1902 jun. 25. számában.

„Alázatos szolgálatomnak ajánlásával hogy Isten a Tekintetes Nemes Tanácsnak bölcs férfiai mint Kegyes Atyákat mindennemű szükséges kegyelmeivel ékesgesse és sok árváknak, özvegyeknek fel segítésekre sokáig éltesse, szívesen kívánom.

Tekintetes Nemes Tanács, minthogy az árvának atya a jó Isten, eszközök által szokta ki mutatni atyai jóvoltát az ő árváihoz és kiváltképpen való módon kegyelmetekben sok eszközök felett példásképpen gyakorolja, e szerint én is szomorú állapotomhoz képezt, kényszerítettem a Tekintetes Nemes Tanácsot alázatos instántiám által megkeresnem, melyben árva életemnek módgyát röviden szóval így emlitem: jól emlékezetben a Tekintetes Nemes Tanács előtt, miképpen tisztelettel említendő Istenben elnyugodott Mártonfalvi és utolszor idvezült Lisznyai Paál kedves Uramtul árvaságra elmaradtam, az árvának pedig sorsa ez, hogy mindenkor keservesebb napokat várjon, mostan énis többire egyedül özvegy leányomnál éldvén, olyan szomorú napokra jutottam, melyekben a magam táplálására elégtelenné tettem, folyamodom azért a Tekintetes Nemes Tanácshoz, mint minden szükölködő árvákkal jól tevő kegyes Atyákhoz, annyival is inkább, minthogy Istenben elnyugodott Tiszt. Praedikátoroknak és Professoroknak el maradtott árváikkal, Istenes praxissa

lingózó (hivatalnok, napszámos, mesterember) tagjai idegen hitfelekezetű és nyelvű községekben élnek.

Ezek eddig teljesen beleolvadtak az oláhságba, melynek papjai keresztelték és temették őket. Ujabban a felébredt nemzeti és faji tudat arra indította őket, hogy a legközelebbi ref. egyház lelkészének a szolgálatát kérjék rendesen ingyen s a mit azok el is végeznek örömmel és a magok költségén. Sőt fel is keresik és ha többen vannak szervezik őket. E címen felügyelő kiadásuk és szolgálatuk jutalma az a 100—150 frtnyi. évi missziói segély, mely legtöbb esetben fuvarra se elég.

Ezeket az általam alkalmi misszióval bíró lelkészeket a rubrika alá venni nem szükséges. Vagy legalább is másként szükséges. *Elég a végzett szolgálatáról és hányszori megjelenésükről való beszámolás, de ennek felvételét az illető egyházmegye esperesére kell bízni és az évi egyház látogatásra.* A konventi missziói bizottságnak pedig ezeket a nem rendszeres missziókat ki kell kapcsolni a teendői közül.

Azért számon tarthatja a konvent, hogy az egyes egyházmegyéknek e címen mit adott s meg is számoldathatja azokat. Azonban elég, ha a dolgok állásáról csak az egyházmegyei missziói jelentésből értesül és a helyi ellenőrzést az illető egyház megyének hagyja. Ma ezek a többszörös ellenőrzések és rubrika karók sokszor illuzóriusak lehetnek s a lelkész e teméntelen egyenesre tartó eszközök, cövek, árkok, rosták miatt kedvetlenül fogja végezni e nemü teendőit, a melyek rendesen tulkiadással nagy fáradtsággal és sokszor valóságos életveszedelemmel járnak. Több lélekre és kevesebb rubrikára lenne szükségünk, no meg rendre is, a melyet magunk is sürgetünk.

Ez a rend azonban nem áll pusztán rovatos ívek kibocsátása folytán elő, hanem csak megfelelő intézkedések által. Ezek a megfelelő intézkedések a mis-

szerint sok időktől fogva példás irgalmasságát gyakorlani szokta, reménkedem alázatosan megtekintvén árva és elfogyott állapotomat és kiváltképpen azt az istenes indulatot, mely a kegyesség szerint vagyon, méltóztassék énnekem terhes szükségem szerint segítséggel, mely istenes indulattya szerint való irgalmasságot, ha a Tekintetes Nemes Tanács velem méltatlan szolgálójával eselekeszik, Istenis méltó tekintetben vévén, megjutalmaztat. Énis pedig Isten előtt való buzgó könyörgésemmel a Tekintetes Nemes Tanácsnak meg áldattatásáért esedezni el nem mulatom. Ajánlván Istennek a Tekintetes Nemes Tanácsot maradok a Tekintetes Nemes Tanácsnak alázatos szolgálója Idvezült Lisznyai Paál Uram Eozvegye Nagy Katha mpr.

Kivül: Alázatos instántiája a Tekintetes Nemes Tanácshoz Tiszt. Lisznyai Paál Eozvegynék mpr.

A belől megirt Suplicansnak conferral a N. Tanács huszonöt Magyar forintokat és öt köből buzát. Az pénzt Perceptor Uraimék exolvallyák, a buzát pedig Annorarius Uram. In Senatu die 11. Marty 1714. Juratus Notarius mpr.*

Közli:

Zoltai Lajos.

sioi gondozások, helyi missziók önálló missionáriusi állásokká fejlesztésével érhető el leghelyesebben. Ha van ezekre szükség, van gondozni való nép; úgy az állami segélylyel mindenütt kikell egészíteni a mostani fizetést és leghelyesebben a központot képező anya gyülekezetben fel is kell állítani e missziói lelkészi állásokat. Lehetne még tovább menni is e téren és foglalkozhatnánk a városi missziói állások szervezésével is. A városokban még nagyobb veszedelemnek vannak kitéve hiveink. De ez még a jövő zenéje.

* * *

Két iv van. Az elsőnek címe rovatai a következők: Utazási naplója N. N.-i misszió gondozását teljesítő lelkésznek az 190... évről. Sorszám, Megérkezés helye, ideje. Távolság kilométerekben, a közelebbi végzett szolgálat helyétől számítva. Minő lelkészi szolgálatokra volt szükség? Hány esetben végzetetett? vallás-tanítás, ima, biblia-olvasás, biblia-magyarázat, predikáció, esketés, keresztelés, temetés, konfirmáció, urvacsora osztás, visszas házások, törvénytelen együtt élők ügyének orvosolása. Hány darab osztatott ki? biblia, énekes könyv, káté, val-lástan, egyéb vall. olvasmányok. A kiosztott könyvek összes értéke? kor. fill., Ebből visszatérített? kor. fill. Egyházi célokra adakoztak? kor. fill. Eltávozás ideje? Fuvar-költség? kor. fill. Napdíj? kor. fill. Koszt? kor. fill. Egyébb költség? kor. fill. Összes költség? kor. fill. Jegyzet. Gondnok vagy világi hatóság igazolása.

II. iv. Táblás kimutatás az N. N. missziói egyház vagy kör lelkészének működéséről, a misszió népmozgalmi és vagyoni adataival az 190... évről. Folyó szám, A missziói központ vagy az anyaegyház neve, A lelkész neve tanító neve, Népeség az 1900. évi népszámlálás adataival, magyar, német, tót, oláh, szerb, horvát. Felekezet szerinti létszám ev. ref., ág. ev., róm. kath., gör. kath., gör. kel., más, A lelkész munkássága: keresztelt, esketett, temetett urvacsorát osztott, tanított mint tanító, csak vallást, mily jellegű intézetben? mily fokozatu intézetben? hány növendéket? heti hány órán? Vagyoni állás: lelkészlak, templom vagy imaház, iskola, tőkepénz kor. fill., egy évi kivetett egyházi adó kor. fill. számadás Bevétel, kor. fill., Kiadás, kor. fill., Maradt kor. fill., Adóság kor. fill., Kegyadomány kor. fill. Jegyzet.

Takaros kis rubrikák. De hát rendnek muszály lenni.

Pásstor.

TANÜGY.

Láng Lajos beszéde.*

A budapesti egyetem ez évi rektora székfoglaló beszédének tárgyául az egyetemi oktatás reformját választotta.

„A mai időpontot erre kiválóan alkalmasnak

* E beszédet, melylyel lapunk főhelyén foglalkoztunk, ki-vonatosan közöljük. Szerk.

tartja. A törvényhozás hosszabb ideig nem lesz abban a helyzetben, hogy ezzel az ügygyel foglalkozhassék s ez az önkéntelen szünet lehetővé teszi, hogy a nagy horderejű kérdést, jóval a döntés pillanata előtt, a maga igazi mezében állíthassa a nagy közönség elé, hogy róla újabb és helyesebb közvélemény alakulhasson.

Miután rámutat a hetvenes évek óta az egyetemi oktatás terén beállott újításokra, rátér arra az áramlatra, a mely a mellett kardoskodik, hogy a jogtudósság az ügyvédség szempontjából kötelező volta eltöröltessék s helyébe egy egységes elméleti államvizsga állíttassék minden jogi főiskola, tehát a jogakadémiák székhelyén is és pedig akképpen, hogy a vizsgabizottságban a tanári elem háttérbe szorításával a bizottság elnöke és a tagok fele kívülről vétetnék. Ezt az eszmét a rektor helyteleníti, mert a tanári karnak a vizsgálóbizottságokból való kiszorítása a vizsgák szükséges szigorának rovására menne. Hiszen a szigorlatok eltörlésének reménysége máris kábító mértékben megnövesztette az egyetem joghallgatóinak számát.* De másrészt a jogtudományi oktatásnak visszatérése a jogakadémiákhoz a legveszedelmesebb retrográd lépés volna, a melyet a leg határozottabban elleneznie kell. Eppen ezért egy harmadik egyetem felállítását sürgeti és pedig Pozsonyban. Egy-két évtized múlva követni kell azt egy negyedik egyetemnek északon és újabb egy-két évtized múlva egy ötödiknek a délvidéken. Majd így folytatja:

A jogakadémiák tulnyomó része, tizből hét, felekezeti jellegű; és ezek közt ismét a protestánsok, hétből öt, vannak tulsúlyban. Nem hiszem, hogy valaki engem a felekezetek érdekeivel szemben ellenszenvvel vádolhatna. Magam is az ágostai hitvallásu evangéliomi egyház híve vagyok és mindazon kötelességekben és méltóságokban, melyekkel egyházam megtisztelte, mindig buzgósággal igyekeztem eljárni. Engem tehát nem vezethet semmi elfogultság a protestáns felekezeti jogi iskolák iránt. Megvagyok róla győződve, hogy az államnak sincs semmi oka velük szemben bizalmatlanságot tanúsítani s hogy semmivel sem fognak kötelességeik teljesítésében a többi jogakadémiák mellett elmaradni. Nem lesznek gyengébbek, de nem is lesznek erősebbek, mint a többi jogakadémiák. És ez teljesen elég arra, hogy velük szemben is az egyetemi oktatásnak adjam az előnyt.

De teszem ezt nemesak mint a tanügy, hanem egyszersmind mint egyháznak buzgó híve. Magyarország nagy szerencsétlensége volna, ha a protestáns szellem nem érvényesülne kulturájában a felekezeteket megillető arányban. És itt természetesen nem azt tartom szem előtt hogy mi az aránya a protestantizmusnak az összes lakosságban, ami aránylag csekély; hanem azt, hogy mi az aránya a protestantizmusnak a magyar fajban, ami jóval jelentékenyebb. De ezt a nézetem szerint is fontos és a magyar kultúra szempontjából különösen fontos célt nem azzal érjük el, ha a protestánsok egy részét gyengébb intézetekben neveljük, mint a többi

* Ez hibás érv, mert mi a reformtól ellenkezőleg a vidéki jogakadémiák népességének megnövekedését váránk. Ha tehát mégis ennek dacára az ifjak az egyetemre tödülnek, nem fog használni a jogi oktatás színvonala s az egyetem monopoliuma, hogy a gyakorlati életre is ő adjon diplomát és tagjai legyenek a legfelső mértékhatékosító intézet, nem csorbul.

Szerk.

felekezeteket. Ellenkezőleg, az ilyen intézetek fejlesztése csak csökkentené és nem nevelné a protestáns szellem érvényesülését a jövőben, amit hazám érdekében elkerülni kívánok.

Van egy sokkal fontosabb tér, hol a felekezetek ma is nagy szolgálatot tesznek a felsőbb oktatásnak és ez a hitoktatás. S ha valaki itt betekint a protestáns egyházak körébe, látni fogja, mily szerény, sőt elégtelen eszközökkel végezik a protestáns theologiai főiskolák nemcsak felekezeti és vallásos, hanem politikai, hazafias feladatukat is. Aki a felekezetek valódi érdekein akar segíteni, annak inkább ezen a teren kellene követelnie az államnak anyagi támogatását, természetesen az autonóm jogok minden sérelme nélkül. Az evangéliomi reformált egyház a magyarság zömét látja el lelkipásztorokkal. Az ágostai hitvallásu evangéliomi egyház a nemzetiségek közé beekelt, léteiben fenyegetett és önvédelmében hódításra kényszerített magyarságnak neveli lelki vezéreit. És a ki látja és tudja, hogy ezen theologiai intézetek mily kevés tanerővel kénytelenek feladatuknak megfelelni, és a ki látja és tudja, hogy ez a kevés tanerő mily szánalmasan szerény javadalommal kénytelen magát és családját fentartani, aki, mint én, közelről ismerem az intézeteket és sajnálattal tapasztalom, miként sietnek ki e körből magasabb tudományos intézetekbe azok, akik azt tárgyaiknál fogva tehetik és mint vesztik el más kiváló erők szellemi rugékonyságukat: annak szabad talán azt mondania, hogy az állam sokkal inkább fog a protestáns felekezetek igazi érdekeinek megfelelni, ha anyagi támogatása által a protestáns felekezeteket abba a helyzetbe juttatja, hogy a theologiai intézeteket az őket méltán megillető főiskolai színre emeltessék.

A haladó idők árja más és más feladatokat tűz a különböző szervezetek elé. Volt idő, midőn a kultúra minden nemét, még a gazdasági foglalkozások meghonosítását is az egyház végezte. Ki volna elég tudatlan arra, hogy az egyházak azon érdemét el ne ismerje, hogy ők tanították a kezdetleges emberiséget a földművelésre és iparra. De vajjon ki vinné a hálát odáig, hogy a földművelési és ipari oktatást ma is az egyházra akarná bízni. Ez áll a jogi oktatásra nézve is. A felsőbb oktatás minden ága lassanként kikerült az egyház és felekezet kezéből. És ki akarná ebben a felekezeteket megerősíteni talán egyenes állami segélylyel akkor, midőn a mi közéletünk sajátos ugrásos fejlődése mellett több mint valószínű, hogy az elemi oktatás államosítása egyszerre mint elutasíthatatlan követelmény fog a közvélemény előtt megjelenni. Állami elemi iskola és felekezeti jogakadémia az még anachronizmusnak is sok volna.

Mai időnkben, midőn a terjedő felvilágosodás mellett a társadalmi és vagyoni egyenlőtlenség fájó és sértő érzete mind szélesebb körben terjed és veszedelmes kitörésekre hajlandó, óriási tér kínálkozik épp az egyházaknak az emberbaráti szociálpolitikai intézmények körül. Az állam minden téren csak utóbb és késedelmesen jelentkezik és társadalmunk nem elég gazdag és egyöntetű. Milyen nemes és szép mező nyílik meg az egyházaknak és felekezeteknek. Mennyi jót lehetne itt művelni, mennyi könnyet felszárítani és mennyi bajt megelőzni. A kiknek a vallásos érzület terjesztése valóban szívükön fekszik, azoknak ebbe az irányba kellene terelni a felekezetek működését és nem lekötöni ott, a hol

csak kevesethasználhatnak és az üdvös és elengedhetetlen fejlődést egyenesen megakasztják.

A legfelsőbb oktatás minden kulturállamban rég a világi állam feladata és ha az egyház egyik-másik országban újból versenyre kél az állammal e téren, az csak az állam és egyház közötti viszony elmérgesedésére, nehéz és végzetes küzdelmekre vezet. Kegyes és mély vallásos érzelmű királyunk *Mária Terézia állami feladatául kezelte nálunk a felsőbb oktatást és a magyar állam másfél századdal utóbb nem vállalkozhatik oly kicsinyes szerepre, hogy a mikor régre-calahára szaporítási kellene az egyetemeket, a felekezeti jogakadémiák mögé bujva hárítsa el magáról a magyar kultúra nevében parancsolólag ránevezendő kötelességet.*

Szent koronánkról a hagyomány azt tanítja, hogy két részből áll, egy nyugatiból és egy keletiből. Ebben fekszik a mi történelmi hivatásunk öntudatlan szimbóluma. A sors Európa keletén jelölt ki nekünk vezérszerepet, de ennek a szerepnek csak a nyugati műveltség teljes fegyverzetében felelhetünk meg diadalmasan.

A harmadik egyetem új bizonyosság lesz a mellett hogy a nyugati kulturához tartozunk.

Adatok a pápai főiskola történetéhez.

A magyarországi négy egyházkerület a XVIII. s részben még a XIX. században is sokat foglalkozott a magyarországi főiskolákkal. Hagyományos szokás szerint mindenik egyházkerület egy főiskolát tartott fenn, melyet azután a többi egyházkerület ilyennek elismervén, anyagi segítségével járult fenntartásához. A segélyösszeg az évnék valamely célra kijelölt napján a publicatióból gyűlt össze, e mellett megengedték a nyári supplikációt is. Így érthető, hogy anyagi érdek is diktálta, hogy ha valamelyik egyházkerület úgynevezett anyaiskolát akart a maga kebelében felállítani, annak elismerését a többi egyházkerülettől is kieszközölje. Az egyházkerületi anyaiskola felállításához mindenik egyházkerületnek joga volt, ezt senki kétségbe nem vonta. Azonban a kerületi anyaiskolával nem bíró egyházkerületek úgy a lelkész, mint a tanítóképzés révén másik egyházkerület anyaiskolájára lévén kénytelenek támaszkodni, az esetleges széles körre terjeszkedő főiskolákat anyagi tekintetben károsította meg egy új főiskola felállítása. Sok baj volt a rektóriák miatt. Némely egyházközségek az új iskola felállítása után is a régi kipróbált főiskolához ragaszkodván, azután is onnan hoztak rektort és sok esetben csak erélyes beavatkozásra fordultak az új főiskolához. A legatiók jelentékeny részét is elveszítette a régi anyaiskola, a mi a tanulók jótéteményének érzékeny megcsorbítására vezetett.

Igy érthető, hogy egy új főiskola felállítása mozgásba hozta mindenik egyházkerületet. Sok jelentős kérdés tolt elötte. Tartoznak-e elismerni az új főiskolát anyaiskolának? Mi történjék a rektorvisszel, engedjék-e, hogy az illető egyházkerület egyházi új anyaiskolájokhoz forduljanak? Tartozik-e a többi egyházkerület a publicatio és a nyári supplikatio megengedésével segíteni az új iskolát? Visszabocsássák-e az illető egyházkerület legatióit az új anyaiskola számára? E kérdések mindenikével megannyi anyagi érdek függött össze, amelyek szűk anyagi viszonyok közt levő anyaiskoláinkat na-

gyon érzékeny oldalról érintették. Ezért ne csodálkozzunk, ha az új „anyaiskola“ elismerése a négy egyházkerület közös érdeke volt, s hogy az elismerés sok akadályba ütközött.

A tiszántuli református egyházkerület jegyzőkönyveiben sok ilyen adat található a pápai főiskola történetének ama szakából, a mikor a pápai főiskolának, 31 évi száműzetés után 1783-ban ismét visszatérvén otthonába, segély forrásokról kellett gondoskodnia, s az újra éledt anyaiskola régi hatáskörét vissza kellett állítania.

Nagy feladat hárult az iskolát fentartó pápai ref. egyházra. Újra kellett alkotni az iskolát, a mihez nem volt elég, hogy annak anyagi szükségleteiről gondoskodják, hanem meg kellett teremtenie annak a hatáskörét is. Megindult tehát mindjárt a visszaköltözés után a törekvés, hogy a pápai iskolát a hazai többi anyaiskolákkal, a debrecenivel és a patakival egyenrangúvá tegyék. Egy kérvény fogalmazványának bizonyossága szerint 1795-ben kérte a pápai egyház a dunamelléki egyházkerülettől, hogy a pápai iskolát anyaiskolájának ismerje el, s a debreceni és sárospataki deákok által még el nem nyert legatiókat juttassa a pápai iskolának. Ez a lépés nem vezetett eredményre. A dunántuli egyházkerülethez 1796-ban folyamodtak, mire a dunántuli egyházkerület 1797-ben a pápai iskolát anyaiskolának ismerte el, theologiai tanfolyamra emelte.¹

A pápai főiskola sorsa azonban még ezzel biztosítva nem volt. Már ekkor a kerületi anyaiskolák intézményének kialakult tradíciója volt. Egészen természetesen tartotta a dunántuli egyházkerület is, hogy iskolája számára a többi egyházkerületektől is meg kell szerezni az elismerést. Epen erre a körülményre, az anyaiskolák intézményének ilyen természetű tradíciójára érdekes és jellemző eset a pápai főiskola anyaiskolává emelése körül kifejtett küzdelem.

A tiszáninneni egyházkerület értesült leghamarabb a tervről és már 1797. szept. 25-én irt a tiszántuli egyházkerülethez, hogy a dunántuli egyházkerület „egyházkerületi anyaiskolának“ kezdi nevezgetni a pápai iskolát, s ennek alapján azt is kimondta, hogy sok olyan egyházba, a melyikbe eddig pataki tanulók bocsáttattak ki az ünnepi alamizna elvételére, most már pápai deákokat küld. Azt is kifogásolta a tiszáninneni egyházkerület, hogy némely tiszántuli egyház a pataki deákoknak adni szokott segélyt nem adja ki. Kérte tehát, hogy a tiszántuli egyházkerület a segélyösszeget a pataki deákoknak adassa ki. A dunántuli egyházkerületet pedig egyesült erővel intsek, hogy „a régi usust“ hagyja meg, mert annak megváltoztatásához a négy egyházkerület köztanácskozása és megegyezése szükséges. A dunántuli egyházkerület eme levelére a tiszántuli egyházkerület kimondta, hogy mivel az egyes egyházak a pataki deákoknak szánt összeget arra a célra fordíthatják, amelyre akarják, az egyházkerület azt meg nem gátolhatja. A dunántuli egyházkerület anyaiskolájára vonatkozólag azonban egyetértének: meg kell inteni a dunántuliakat, hogy maguktól ne csináljanak ilyeneket, mert sok kellemtelenség származhatik belőle.²

A két egyházkerület határozata világosan mu-

¹ Kiss E. A dunántuli ref. egyházk. pápai főisk. tört. 103. l.

² Tiszántuli egyh. ker. jk. 1798. évi 16. p.

tatja, hogy a pápai iskolának anyaiskolává emelését nem látják szívesen. Bizonyos, hogy a rangemelés ellenzésének legfőbb oka abban keresendő, hogy ugy a debreceni, mint a pataki iskola az ő beneficiumainak és az iskola részére adatni szokott adományoknak a fogyásától félt. Létkérdés volt még akkor az alamizna. Míg ma már állandó alapítványok biztosítják még a kisebb iskolák fenállását is, addig a XVIII. században a magánadományok képezték a legfőbb jövedelmi forrást. A városok, eklézsiák, patronusok adományai, a supplicatio jövedelmei fedezték az iskola szükségleteit. A deákok élelmezését, s némi pénzjövdelemmel való ellátását meg ugyszólván a hívek alamizsnájából fedezték. Nem esoda tehát, ha a többi egyházkerületek élénk figyelemmel kísérték a pápai iskola ügyének fejlődését.

A tiszántuli ref. egyházkerületi gyűlés 1798. apr. 23-án a tiszáninneni egyházkerület újabb levelét tárgyalta, melyben arról értesítette a tiszántuliakat, hogy a dunántuli egyházkerület kijelentette egy levelében, hogy nem mond le arról a jogáról, mely szerint a dunántuli egyházakba a pápai iskola küldjön deákokat. A tiszántuli egyházkerület e tudósításra csak azt határozta, hogy az ügy elintézését a pesti conferentiára halasztja.¹ A pápai iskola ügye 1804-ig huzódott, ekkor a két protestáns egyház Pesten tanácskozó konventje az aug. 20—21-én tartott gyűlésén a pápai iskolát a debreceni és pataki iskolákkal egyenrangunak ismerte el.²

Az iskolák ranának a kérdését mindenik egyházkerület éber figyelemmel kísérte, különös gondjuk lévén arra, hogy egyik a másik fölé ne emelkedjék. A tiszáninneni egyházkerület 1810-ben arról értesült, hogy a tiszántuli egyházkerület a debreceni iskolát akadémiái rangra akarja emelni. Irt tehát a tiszántuli egyházkerületnek, s arra kérte hogy „ha szinte némelyek szeme elibe Debrecennek a felsőbb rendeletekben említése kedves árnyékot vetett is“ az iskola emelését úgy eszközölje, hogy az iskolák törvényes jussának megszorításával összekötetésben ne legyen, mert ennek számtalan, vajha már is nem tapasztalt balkövetkezéseitől fél.“ Világos, hogy a tiszáninneni egyházkerület a kormány által adandó rangot veszedelmesnek találta, s attól félt, hogy a „kedves árnyék“ az autonomia veszedelmét fogja maga után vonni. A tiszántuli egyházkerület válaszában különösen ebben az irányban igyekezett megnyugtattani a tiszáninnenieket. Határozata ez: „Választ kell küldeni, melyben ezek legyenek: 1. Sajnáljuk, hogy azon főtiszteletű superintendensia azt teszi fel, mintha mi készek volnánk vallásbeli szabadságunk praejudiciumával is a debreceni kollégiumot emelni, holott ezen superintendensia mindenkor megmutatta azt, mennyire kívánta oltalmazni jussainkat. 2. Hogy a felsőbb parancsolatban Debrecen említődött, mi abból magunknak semmit sem hirdetünk, sem nem abból vettünk alkalmatosságot, a rendelkezésre mit tettünk, mert már 1801-ben mikor még a parancsolat mozdulatban sem volt, már e felől való gondolkozásunkat a conferentiával közöltük.“ Ha javításokat tesznek is, akadémiának nem akarják nevezni a debreceni iskolát „mert már az valóban csak fényes árnyékon való kapkodás volna.“³

A dunántuli egyházkerület elismerte ugyan a pápai iskolát kerületi iskolának, egyelőre azonban megfelelő segélyvel ellátni nem tudta és így a pápai iskola továbbra is a pápai egyház gondozása alatt maradt. Amde a pápai egyház nem bírta egyedül fedezni az iskola szükségzeit, a professorok megfelelő fizetését sem volt képes biztosítani. Ezért sürgették a pápai professorok, hogy mivel az egyház az iskolát fentartani nem képes, bocsássa a kerület rendelkezése alá. Ekkor indult meg az a törekvés, hogy a pápai iskolát Komáromba kell átvinni. Az eleitől fogva nagy elkeseredettséggel vívott harc részleteit nem ismertetem, ezek ugy is köztudomásuak, csak azt emelem ki, hogy a tiszamelléki egyházkerület javasolta, hogy a székhely kérdés ügyét az aug 20-án összegyűlendő konventre kell bízni, mivel a pápai iskolának kollégiummá emelése is a négy egyházkerület határozatából történt. A pesti conferentia, mint tudjuk, az iskolának Pápán való hagyását monddotta ki.¹

A tiszántuli egyházkerületnek e kérdésben elfoglalt álláspontját megismerjük abból a jelentésből, melyet az egyházkerületnek a pesti conferentián 1804-ben jelen volt követői az egyházkerület elé terjesztettek. E szerint a pápai iskola ügyéhez mind a négy egyházkerületnek joga van hozzá szólani, mivel annak fentartásához mindenik egyházkerület hozzájárul. A tiszántuli egyházkerület szerint a pápai kollégium átköltöztetése meg nem engedhető, mivel annak alapítványai Pápához vannak kötve, s mert különben is az egyházkerületnek csak kisebb része akarja Komáromba átvinni.²

A dunántuli egyházkerületnek nem tetszett a többi egyházkerületek beavatkozása. Ezt a tiszántuli egyházkerületnek tudomására is hozta. Azt írta 1805. május 21-én, hogy a mult évi pesti conferentiának a pápai iskolára vonatkozó határozatát nem fogadhatja el, mivel a pápai iskola nem függ a többi egyházkerületektől. Különben is az ügy megvizsgálását a király a dunántuli egyházkerületre bízta. A tiszántuli egyházkerület ezen levélre vonatkozó határozatában épen nem kardoskodott jogai mellett, a levelet egyszerűen levéltárba tétette.³

(Folyt. köv.)

Dr. Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

A keresztyén szövetségek európai gyűlése és a magyar gyűlés Berlinben.

F. évi július 10. és következő napjain tartották a keresztyén szövetségek 3-ik nagy gyűlésüket Berlinben. E szövetségek bizonyos mértékben nemzet és egyházak feletti, céljuk a békességet hirdetni a népek, egyházak között a Krisztus által.

Magasabb iskolák ezek, hol nem lelkészeket, hanem olyanokat képeznek, kik majd a lelkészeknek munkatársai lesznek. Nemesak férfiakat, hanem

¹ U. o. 1798. évi 36. p.

² Kiss E. i. m. 105. l.

³ Tiszántuli egyház. jk. 1810 évi 98 p.

¹ Kiss E. i. m. 133. l.

² Tiszántuli egyház. jk. 1804. évi 94. p.

³ U. o. 1805. évi 32. p.

nőket is előkészítenek Isten szolgálatára s bizonyos evangéliomi munkák kezdésére s folytatására, s így biztosítékai azon eredményeknek, melyeket a belmissziói munkásság egyéb ágaival elérünk.

E munkássággal nálunk főleg a budapesti Bethánia egyesület foglalkozik, mely a berlini nagy gyűlésen 19 taggal volt képviselve.

A küldöttek szept. 8-án számoltak be küldetésükről. Jelentésük kétszeres örömmel és büszkeséggel tölti el szívünket. Örvendünk, hogy ez igazi keresztyéni vállalkozásból mi magyarok se maradtunk el s megnyugtató tudomásul vesszük, hogy a mi küldötteink a magyar névnek és nemzetnek is sok jó akaratu barátokat szereztek.

Külön magyar istenitiszteleket, a vasárnapi jul. 9. nagy gyűlésen, a hol a magyar zászló alatt jelentek meg, a másnapi magyar C. E. értekezlete, dr. Csürös István, Székely József végre Szabó Aladár szép dolgozatai becsületet szereztek az élő keresztyénség terén hazánkban folyó törekvéseknek, általában nekünk magyar protestánsoknak.

A magyar osztály értekezletén mintegy 200-an vettek részt. A 19 magyar az emelvényen foglalt helyet. Először elénekeltük az „Erős várunk“ első versét, kiki a maga nyelvén. Azután Székely József bpesti vallás tanár hívta segítségül Isten Lelkét imádságában. Ezután Forgács Gy. felolvasott német nyelven egy kis iratot, melyet a Bethánia egyesület elnöke, dr. Szabó Aladár irt e címen: „Magyarország és az evangéliomi mozgalmak.“ E felolvasás röviden ismertette a magyar protestantismus helyzetét s küzdelmeit a multban, majd rátért jelenére, mely kétségtelen jeleket mutat fel arra nézve, hogy e hazában is már sokakat megragadott az evangéliom ereje és sok jó munka indult meg. E tényről nekünk is hálaival kell megemlékeznünk. Nagy dolgokat cselekedett már az Úr eddig is mi köztünk. A felolvasás szövegét a következőleg foglalta össze röviden a magyar evangéliomi mozgalmakat: „A britt s külföldi bibliatársulat évenként a szentírásból kétannyi példányt terjeszt el Magyarországon, mint 20 évvel ezelőtt. A Londoni Vallásos Iratokat Terjesztő Társaság mellett a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság is hasznos könyvet és füzetet terjesztet el. Van mintegy 30 ifjusági egyesületünk, több evangéliomi egyesületünk a nők között is. Van két keresztes és diakonissza-munkánk. Egy éve pedig egy missziói egyesület alakult, most pedig többen egy országos belmissziói egyesület szervezésén fáradoznak, mely az egész országra akarja működését kiterjeszteni. A skót egyesült szabad egyház kitartóan munkálkodik a zsidók közt; a magyar deákok közt is jött létre nemzeti szövetség, hogy a nemzet leendő vezetőit nyerje meg Krisztus számára.“ A felolvasás vége a magyarszövetség-munkájáról szól, mely csak ifju még és sok erősítésre van szüksége. A felolvasás után egy régi magyar éneket énekeltek: Zengjen hála ének, minden ajkon zengjen, Isten szent nevének hő imát rebegjen . . . (1700-ból). Majd Takaró Géza elszavalta Kozma Andor gyönyörű költeményét: Legyen ott Krisztus mindenütt. Dr. Kovács J. István theologus német nyelven elmondta a szavalat tartalmát. Ezután Szalai József nagybecskereki református lelkész és Csürös István bpesti vallás tanár tartottak rövid beszédeket; egy szép ének eléneklése után végül Pauer Irma, a Bethánia-egyesület titkára, tartott beszédet A gyűlés végeztével adakozásból 88 korona gyűlt egybe.

A magyarok ily nagy számmal, ily előkészülettel, és ily programmal még sohasem rendeztek gyűlést külföldön. Hisszük, hogy ez nem az utolsó ilyen gyűlés volt. Hanem első azon gyűlések sorában, melyeken a magyar keresztyének bizonyosságot tesznek hitükről népek és nemzetek előtt. Csak azután legyen igaz, Krisztusba vetett, bátor és kitartó, munkás és szeretettől áthatott az a hit, miről bizonyosságot akarunk tenni!

Erre a hitre és ennek a nagy dolgaira van szükségünk nekünk magyar reformátusoknak is.

Megvagyunk győződve, hogy nagy gyülekezeteinkben városi egyházainkban csak is a belterjes missziói munkával boldogulhatunk.

Ha a gyermek, az ifju s az életharcát harcoló férfi, a családi otthon falai között éjet-napot egygyé tevő hü nő nem csak külső formák, de szívök szerint is megismerik a Krisztust, csak jobba és boldogabbá lehetnek általa. E belmissziói egyesületek sokat tehetnek e téren a lelkész és egyházak segítségével. Ne kicsinyeljük hát azokat, hanem ha megvannak támogassuk, ha még nincsenek teremtsük meg őket. Annak is megvan a fontossága, hogy ez egyesületek évenként beszámoljanak s a nagy világi gyűléseken is részt vegyenek. Különösen fontos lesz a jövő év, mely a genfi anya egyesület jubileumi éve lesz. Genfből vettük a reformációt mi. Ennek gyümölcseit bemutatván vajha meg ne szégyenüljünk. Tegyük hát e téren és hallgassuk azokat, akik már tettek. Hallgassuk Szabó Aladár felhívását, melyet egész terjedelmében ide iktatunk:

Tudósító.

* * *

Felhívás.

A keresztyén-szövetségek a jövő évben az egész világon mindenfelé 25 éves jubileumot ünnepelnek.

1881. február 2-án alapította Dr. Clark Willistonban az első keresztyén-szövetséget. A keresztyén-szövetségek elvei, mindenfelé, a hol azokat megvalósították, az egyházi élet felvirágzását eredményezték. Ez elvek a következők.

A lelkek, lehetőleg már ifju korukban, ismerjék meg alaposan az Isten igéjét s táplálják azzal naponként magokat.

Munkás tagokul csak azok fogadtassanak el, a kik készséggel és örömmel állanak a Jézus szolgálatába s míg a tagok határozott fogadás- és vallástételre nem készek, addig csak kezdő tagok maradjanak. Így aztán a munkás tagokat nem kell folyvást kérlelni és erőltetni a keresztyén munkára.

A tagok ragaszkodjanak hűséggel ne csak az Ur Jézushoz, hanem ahoz az evangéliomi egyházhoz is, a melybe az Isten őket állította. Egymással azonban testvéri viszonyt tartsanak fenn s ezt időnként tartott együttes összejövetelekben fejezzék ki.

Tagsági díj ne legyen a keresztyén szövetségekben, de minden tag érezze magát kötelezve arra, hogy Isten országa s a földi egyház céljaira buzgón és tehetségének megfelelőleg önkéntesen adakozzék.

A tagoknak nyujtassék alkalom arra, hogy örüljenek és szórakozzanak, de Isten gyermekeihez illő módon.

Ez elvek zászlaja alá az elmúlt 24 év alatt több mint 60.000 szövetségben közel 4 millió lélek

állott! Mily hatalmas serege a Krisztusnak! És ezt Isten kegyelmén kívül annak lehet köszönni, hogy a lélek törvényeinek megfelelően nevelték őket! Nem követelték addig tőlük áldozatkészséget, míg a Jézust s az Atya kegyelmét meg nem ismerték, de miután megismerték, nem állították meg őket, hogy örökké csak hallgassanak, tétlenül maradjanak, hanem szabad teret engedtek szent vágyódásaiknak s tevékenységi ösztönüknek.

Kedves testvéreim! Ünnepejünk mi is keresztyén szövetséges társainkkal, akik a keresztyén név dicső értelmét, t. i. hogy az a Krisztushoz méltó élet kifejezője legyen, visszaakarják adni.

A jövő évben Genfben lesz ez élő keresztyén-szövetségek nagygyűlése! Alkossunk akkorra néhány száz ilyen szövetséget Isten segítségével.

Együttal azonban adakozzunk is és pedig buzgón! A Bethánia-egylet, amely már eddig is sokat tett a szövetség-munka terén, a jövő évre rendkívül sok példányban akarja nyomtatni azokat az útmutatókat, amelyek már eddig is sokaknak könnyítették meg a biblia-tanulmányozását. Ezenkívül sok más könyvet óhajt a közönség közt terjeszteni és lehetőleg — ez már aztán az adakozásban való buzgóságtól függ — el akarja látni a szegényebb szövetségeseket bibliával. Szeretné valamennyit ama ház felépítésére is küldeni, a melyet az egész világ szövetségesei azzal a szándékkal építenek Bostonban, az alapító Dr. Clark lakóhelyén, hogy annak jövedelméből a szövetség-munkát az egész világon mindenfelé, tehát Magyarországon is támogatassák.

Minden országban megfeszített erővel adakoznak e fenséges célokra és pedig nemcsak a szövetségesek, hanem általában azok, akik az evangéliom barátai.

Adakozzunk mi is. Adakozzunk azzal a tudattal, hogy itt az ideje már az erőteljes evangéliomi munkának s hogy egy oly munkának, a mely sok ezer lélekkel ismerteti meg a jézusi szeretetet s az evangéliom tényeit és magasztos tanait, hatása el-lankadt egyházi életünkre bizonyára el nem maradhat.

Adományok alólirotthoz, mint a Bethánia-egylet elnökéhez küldendők. A gyűjtés eredményéről a Bethánia-egylet nyilvánosan számol el és évkönyvében, melyet minden adakozónak megküld, jelentést tesz.

Alólirott a keresztyén szövetségmunka előmozdítására kezdett gyűjtést a maga részéről 100 azaz száz koronával nyitja meg.

Budapest, Kálvin-tér 7. 1905. szept. 10.

Dr. Szabó Aladár
ref. lelkész.

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

Az állam és egyház elválasztásáról szóló törvényjavaslat sorsa eldőlt, a kamara jul. 3-án tartott gyűlésén 108 szótöbbséggel elfogadta, s ezzel a franciaországi egyházak életében új korszak alapjait rakta le. Hogy az új korszak nagy változásokat fog létrehozni különösen a katolikus egyházban, az bizonyosra vehető. Nem is minden aggodalom nélkül

szavazták meg egyes tételeit, a kormány által előterjesztett szigorú intézkedések enyhítését több részlet kérdésnél sikerült keresztül vinni. Ez azonban nem változtat a lényegen, mert befejezett dolog, hogy minden felekezettől megvonván az állam a maga anyagi segítségét, mindenik azon nagy feladat előtt áll, hogy maga teremse elő a maga fentartási költségeit. Nehéz feladat ez, mert mindenik felekezet, katolikusok úgy mint protestánsok a hívek tulnyomó részénél konstatalható közönről beszélnek.

A kormány halad a maga útján. Szinte az idegességig menő gyorsasággal igyekszik a törvényjavaslatot törvényerőre emelni, mert nagy érdek fűződik hozzá: a köztársasági kormány biztosítása. A francia közvélemény önvédelemnek tekinti az egész javaslatot, csakis így érthető, hogy a tulnyomóan katolikus Franciaország parlamentje megszavazta. A senátusban is lehetőleg gyorsan akar végezni a kormány a törvényjavaslattal, a senátus rövid idő alatt kinevezte a bizottságot, mely a törvényjavaslattal foglalkozik, s a bizottság 3—4 ülésben elvégezte feladatának lényegesebb részét. Azt mondják, hogy a szenátus hangulatából ítélve, legfőlebb szigorító irányú változásokra lehet kilátás, de azt a jelzőt is lehet hallani, hogy igyekezni kell minél rövidebbre szabni a vitát, mert a törvényt 1906. jan. 1-én életbe kell léptetni, hogy ilyen formán a tárgyalással és az életbeléptetéssel járó izgalmak minél rövidebb időre korlátoztassanak.

A nagy átalakulás már előre veti árnyékát. Az egyházi élet felujulásának, az ébredésnek szükségét hangoztatják, a mi magában véve is öröndetes jelenség. Az ébredésért imákat tartanak, s az ébredésnek egyes jeleivel számolnak be. Mint egyik egyházi lap írja, a hitélet megújulására soha nagyobb szükség nem volt, mint most, de ez lassan megy, mert minden megújodást bizonyos előkészítő korszak előz meg, közös imák, a hithez való visszatérés Isten akarstában való megnyugvás. Szükség van az ébredésre, mert az állam és egyház elválasztása után a tepsedő egyházak megsemmisülnek, csak az ébredő egyházak fognak tovább élni.

A párisi protestáns bibliaterjesztő társaság szép eredménnyel végzi feladatát. Mult évi számadása szerint 3016 bibliát és 5045 újtestamentumot adott el, vagy osztott szét ingyen. Azonban az ingyen való osztogatásra nem volt nagy szükség, mivel a 38000 frank kiadással szemben mutatkozó 40,000 frank bevétel azt bizonyítja, hogy sokan vásárolják a Szentírást lelki szükségük kielégítésére.

Ismeretes az a törekvés, mely Franciaországban az erkölcsi megóvás érdekében nemcsak a társadalom, hanem a kormány részéről is megnyilatkozik. A hatóságok támogatják az egyházat azon törekvésében, hogy a közerkölcsiség szempontjából káros következményekkel járó pornographia terjesztését meggátolja. Az eszme már annyira megérett, hogy a pornographia ellen alakult első nemzeti congressust a folyó évben Bordeauxban magtartották. A congressus lefolyásáról egy könyvben számolnak be. A könyv szerint a congressus tartására Bordeaux volt a legalkalmasabb, mert a pornographia elleni küzdelemben ez a város adta a legszebb példát. A könyv azzal végzi, hogy az egész küzdelemnek nem lesz semmi eredménye, hogy ha a congressus minden tagja felelősnek nem tekinti magát a társadalom

közérköléséért és annak javítására mindent el nem követ.

A közérkölésiség emeléséről, de különösen a családi élet tisztaságának megóvásáról sok felolvást lehet hallani. Nagyon dicsérik a franciák egy genfi filozófusnak, Suesnek idevágó munkáját, melyben a nő feladatáról és kötelességeiről szól. A nő társadalmi feladatait fejtegeti ebben, szól a házassági elválásokról, a családi vagyon pusztulásáról, a gyermekek neveléséről és a nőknek a társadalmi mozgalmakban való jelentőségéről. A könyv a család védelmére van írva, a nő igazi feladatait s a nő igazi eszményképét rajzolja, azt mondja, hogy a családi életet kell javítani s a nő munkáját ideális irányba terelni. A feminizmus túlzásai ellen protestál ez a könyv, mert a feminizmus a család alapját forgatja fel.

A francia protestánsok általános részvéte kísérte a sirba a 91 éves korában elhalt Pédézertet, ki a francia protestáns sajtónak legtekintélyesebb alakja volt.

A francia református elemi iskolaügy előmozdítására külön egyesület van, mely évenként tekintélyes összeget ad az elemi iskolák fentartására és segélyezésére. Az egyesület jelentéséből kitűnik, hogy az egyesület 1904-ben, 140,322 frankot adott ki iskolai célokra. Ezen összegből 15 iskolát tartott fenn 89 iskolát segélyezett, 100–500 frankkal, s új iskolai épületek emelésére is sokat fordított.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az előfizetési díjak és hátralékok beküldésére tisztelettel kérjük lapunk járatóit.*

A püspöktől.

A)

2769—1905. sz.

Tiszántuli ev. ref. egyházkerületünk folyó évi második, ugynevezett őszi gyűlése október hó 25. (Huszonötödik) napján délelőtt 9 órakor nyílik meg a debreceni ev. ref. főiskola disztermében.

Ezen gyűlésre, midőn a közgyűlés minden alkotó tagját meghívom és becses megjelenését várom.

B)

2372—1905.

A nagytitizteletű esperes uraknak!

A nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi miniszter ur folyó évi augusztus 17-én 56662. sz. a. a védkötelesek helyes összeírása céljából a fetekezeti anyakönyvvezetők által kiszolgáltatandó anyakönyvi adatok tárgyában valamennyi egyházi főhatósághoz a következő átiratot intézte:

„Az utóbbi időben nagyobb számban fölmerült esetekből ismételten arról győződtem meg, hogy a hivatali másod elődöm által 1901. évi július 17-ről 47228. sz. a ez iránt kiadott körrendelet rendelkezései ellenére az állítás köteles, illetve népfelkelésre kötelezettekre vonatkozó anyakönyvi kimutatások összeállítására alkalmazásával a felekezeti anyakönyvvezetők a halálzási anyakönyveket még mindig nagyon felületesen, sőt gyakran egyáltalán nem is vizsgálják át,* minek következtetésül azután a hibásan kiállított anyakönyvi kimutatások alapján, az egyes elhalt egyének helyett, más hasonló nevű és legtöbbször az állítás köteles sort még el sem ért egyének s ezek között is leginkább az elhalt testvér bátyjaik emlékére, azoknak hasonló nevére keresztelt ifjabb testvéröccseik, vezetnek a sorozó bizottság elé, a mi azután igen gyakran a legnagyobb bonyodalmakra ad alkalmat és a téves kezelések és törvényellenes besorozások helyreigazítása, illetőleg megsemmisítése úgy alsóbb fokú hadkiegészítési hatóságoknak, mint a honvédelmi minisztériumnak is állandóan igen sok munkát okoz.“

Midőn erről nagytitizteletűségeket további eljárás céljából értesitem, teljes tisztelettel vagyok:

Debrecen 1905. szeptember 15.

a püspök helyett:

Dicsőfi József,
egyházkerületi főjegyző.

— **Felhívás.** Felkérem azon tisztelt lelkész urakat, kik a Boeskey István arcképének megrendelése tárgyában kibocsátott ivateket még ez ideig rendeltetési helyükre nem juttatták, hogy azokat vagy közvetlen saját egyh. kerületök püspöki hivatalához, vagy a dunántuli ev. ref. püspöki hivatalhoz sürgősen beküldeni sziveskedjenek. Komárom, 1905. évi szept. 11-én *Antal Gábor* dunántuli ev. ref. püspök, E. T. B. elnök.

— **Magyar ifjak külföldön.** Az „Erdélyi Prot. Lap“ hirt ad arról, hogy az egyházkerületből ez idén ifj. *Bartók György* e sokat ígéro fiatal tehetség és *Ravasz László* püspöki titkár indulnak külföldre. A debreceni főiskola növendékei közül is többen kelnek útra. Így *Kövér Árpád* múlt évi szénior *Edinburghba*, *Kónya Gábor*, ki tavaly Genfben és Strassburgban tanult a *montobani* egyetemre; *Nyarádi László* a Nagy József ösztöndíj nyertese Berlinbe és Upszalába; *Kolozsvári Mihály* esküdtfelügyelő Berlinbe, *Kiss Albert* második évre ismét vissza *Utrechtbe*, *Harsányi László* Berlinbe. A joghallgatók közül *Erdős Gy. József*, Erdős tanár tár-

* E nagyon általánosságban mozgó vád helyett sokkal helyesebb lett volna, az egyes hibás anyakönyvek névszerinti megjelölése. Így igaztalanul minden lelkészt egyformán ér az. Szerk.

sunk jeles fia és *Debreceni* Sándor készülnek Berlinbe, hol dr. *Szabó* Márton főgimn. tanár is hogy külföldi tanulmányútja alatt hosszabb ideig fog tartózkodni. Egész magyar kolónia gyűl össze ott a fekete vizű Spree parti Athénben. melynek élén a debreceni kollégium vezet. Járjanak szerencsével, szerezzenek maguknak óhajtott tudást, nekünk jóakaró barátokat és térjenek vissza egészséggel és dicsőséggel.

— **Panasz ismeretlen tettesek ellen.** *Dombi Lajos* barátunk reklamálja a lapon multkori versét, mely f. hó 17-i sorai; szerint nem úgy jelent meg, mint a hogyan azt ő írta. Miután szerintünk ehez teljesen joga van, közöljük a kérdéses költeményt a szerző hiteles írása szerint, mely így szól:

Oh jöjj kegyelet . . .

Oh, jöjj kegyelet, hü emlékezet!
A szív oltárán hála kér helyet,
„Idők mohától nem fél a derék“
Feledés pora nem fedi nevét . . .

Ritók sem halt meg a hü, a jeles,
Az ő szelleme most is itt lebeg,
Hogy nyerjünk folyton ihletet tőle,
Buzdít, lelkesít: „Bátran, előre!“

Mig volt ereje, szive dobogott,
Nemesen védett, szent, igaz jogot,
Szellem szikráit szórta, merészen,
Közügy bajnoka volt Ő egészen . . .

Szivekbe írva neve, emléke,
Az enyészettől örökre védve;
Fű zizzenésben, a madár dalban,
Neve csendül meg sirhalmán, halkán . . .

Oh, jöjj kegyelet, hü emlékezet!
Ragyogd be fényvel az áldot nevet,
Hogy vesztatüzként örökre égjen,
Mint fénylő csillag a magas égen! . . .

— A debreceni ev. ref. egyház sajtópere.

A lapok több ízben szóvá tették azokat a bajokat (az egyházi hatóságok is foglalkoztak ezekkel) melyek a debreceni ref. egyházban divó presbiter választási rendszerből és ezzel összefüggő hiányokból s a nagy egyház mozdulatlan-ságából erednek. Általános a meggyőződés arra nézve, hogy a nagy ref. egyházban egyik politikai párt uralkodik, az intézi a választások sorsát és az egyház ügyét is. Ebből kifolyólag a maga embereit ülteti hivatalba, a mi azért is baj, mert a presbiterek között nincsen kellőleg képviselve az intelligens elem s nincsenek ott a különböző társadalmi állásoknak a ref. egyházhoz tartozó kitünőségei. Az is baj, hogy az egyházi kitüntetésekre s állásokra nem a vallásos érzület s a tehetség képesítenek s még nagyobb, ha az ügyek a politikai pártok mód-

szere és elve szerint intéztetnek. A politikai pártok a hatalomra és a hatalom megtartására törekednek, szellemök, kizárólagos, eszközeik durvák. Az egyházak elvei pedig egészen mások: nem a gyűlölet, üldözés és leszorítás, hanem az építés, a szeretet és a felemelés. Ha a sajtó azért e bajokat szóvá teszi, ez ellen nem orvos-ság a sajtóper, a mely különben is e célra a legveszedelmesebb eszköz. Ez volt oka hogy lapunk szerkesztője (ki a mostani vitába különben be sem folyt) többed magával az erőszakos eszközök alkalmazása ellen emelt szót. „Függetlenségi“ aláírással megjelent bíráló közlemények különben is első sorban a függetlenségi párthoz voltak intézve s ha szinte pertraktáltak is, hogy e párt tagjai intézik a presb. választást (a mi különben is tény) s hogy saját tagjaikat juttatják az egyháznál állásokba s azokat az alapítványokból is jutalomban részesítik s e miatt kemény bíralatot is gyakoroltak ellenük: nem lépték át a jogos kritika határait. A ki mind e hibákban nem részes, sem nem élt vissza a politikai párt eszközeivel, sem nem választotta magát az által, sem szavazatával nem támogatta alkalmasabb jelöltek mellett a párt jelölteit s azok jutalmazásában sincs semmi része: emelt fővel hordozhatja e vádakát, felmenti azt a tiszta lelkiismeret. Azon sem ütközhetünk meg, hogy a bíráló közlemények alatt nem volt név. A párt hatalmas, mutatja ez a sajtóper indítás is. A névtelenséget pedig az egyház mostani vezetői sem vetették meg, midőn Liga cím alatt lapunk szerkesztője és mások ellen is egy eléggé mosdatlan és valótlan-ságokkal telt röpiratban személyeskedtek, annak a belmissiói egyesületnek ötletéből, mely első sorban a debreceni lelkészek és a debreceni ref. egyház támogatására lett volna hivatva. Az egyház képviselői akkor ményletnek minősítették e tervet s különösen azzal érveltek, hogy ők magok állítanak fel ilyen együletet és szervezik az egyháztársadalmi mozgalmat. Azóta évek multak el és nem tettek e téren semmit; a mi itt az evangéliom hirdetés kiterjesztésére nézve azóta történt, az mind mások kezdeményezésére s az egyház mostani vezetőinek ellenére történt. Őket terheli az is, hogy a vasárnapi kettős isteniszteletek ügyében megindult kezdeményezés is elaludt. Mind e bajok megorvoslására a sajtó per, a bajok erőszakos elfedezése nem alkalmas eszköz. A gyógyulás ujta ellenkezőleg éppen a bajok feltárása és az orvosszerek őszinte keresése. Lehet azonban, hogy ez a szokatlan út is ide fog vezetni. Ez volt az indoka nt. Jánossy Zoltán lelkésznek, ki a sajtó per megindítását kérő indítványhoz éppen e célból járult.

— **Pályadíjnyertes imakönyv.** A békésbányai ev. ref. egyh. lelkészegyesülete pályázatot hirdetett egy „Imádságok és elmélkedések ev. ref. vallású ifjak és leányok számára” című imakönyvre. A f. é. szept. 11-én tartott lelkészegyesületi gyűlés jegyzőkönyvének 6. sz. már e pályázatról így szól: „Felolvastatik a kitűzött pályamunka megbíráásával megbízott bizottságnak a beérkezett egy pályamunkára vonatkozó jelentése és véleménye. E szerint az egyesületünk által ifjusági imádságok és elmélkedések készítésére kitűzött pályadíjra másodjában egy munka érkezett be. E beérkezett pályamunka a bírálók összhangzó nézete szerint egészében és részleteiben is kifogástalan, kitűnő munka: olyan, amelyre korunknak s az ifjuságnak nagy szüksége van, amelyben az erőnek, a buzgóságnak, a tudományok lelke buzog. A bírálók a pályadíjra egyértelműleg méltónak tartják a munkát, amelynek jellegje ez: „igen hasznos az igazságnak buzgóságos könyörgése.” A jelentés felolvastatván, az eredmény örvendetes tudomásul vétetik. Az említett jellegével ellátott zártlevél felbontatván, kitűnt, hogy a munka szerzője Csiky Lajos debreceni theol. akad. tanár. A midőn részére a kitűzött pályadíjat gyűlésünk kiadni rendeli, az érdemes szerzőt felkéri, hogy a kiadás előtt munkáját még átnézni, s a bírálók észrevételeinek figyelembe vételével itt-ott kijavítani sziveskedjék. Jegyzette: Fekete Gyula egyes. jegyző.

* * *

Örömmel adjuk a fenti tudósítást, mely kollegiumunk egyik tanárának a fáradhatatlan és dolgozó Csiky Lajosnak újabb sikerét jelenti. Agitációs tevékenysége a hivatalával és viselt tisztségével egybefüggő mezőkön, számos dolgozata, jóakaratu buzgalma és lelkesedése, naiv hite mindenki elismerését szerzik meg számára. Gratulálunk.

— **Hírek az ev. ref. felsőbb leányiskolából.** Az ev. ref. felsőbb leányiskola és kapcsolatos intézeteiben erre az iskolai évre beiratkozott összesen 484 növendék. Ebből a felsőbb leányiskolára esik 227, a tanítónőképző intézetre 146, az elemi iskolára 111. A növendékek összességéből volt 436 református, 14 katolikus, 19 ág. evangélikus, 15 izraelita. Anyanyelvre 2 német van, a többi a magyar anyanyelvet beszéli. Ez a tavalyi létszámhoz képest apadást jelent. Mert tavaly a felsőbb leányiskolában volt 233, a tanítónőképzőben 149, az elemi iskolában 128, összesen 510 növendék, azaz 26 növendékkal több mint az idei évben. — Az 510 növendék a három intézet egyes osztályaiban így oszlik meg. *A*) Felsőbb leányiskola I. oszt. 60 (mult évben 58); II. felső 54, (58); III. 53, (m. é. 39); IV. 32, (45); V. 16, (13); VI. 12, (10) összesen 227, (mult évben 233). *B*) Tanítónőképző I. 27, (m. é. 33), II. 33, (35); III. 42, (40), IV. 44, (43); összesen 146, (114). *C*) elemi Ia. 8, (7); Ib. 2, (15); IIa. 8, (8), IIb. 17, (16), IIIa. 9, (11), IIIb. 25, (23), IVa. 7, (12), IVb. 35, (36). Összesen 111, (128). E kimutatásban megjegyezni való a tanulók fogyása, mely a

tanítónőképző első osztályában és az elemi osztályokban egészen feltűnő jelenség. Továbbá a II. elemi osztály növendékeinek aránytalan beosztása (IIa. 8, IIb. 2.) Itt a párhuzamos osztályt be kellett volna szüntetni. Kedvezőtlen jelenség továbbá úgy a ref. mint a kath. vallásúak apadó száma, különösen ha a verseny Szvetics intézet adataival összevetjük, hol mind a kath. mind a ref. növendékek száma az utóbbiaké 20-al emelkedett. Erre a jelenségre kellett volna az igazgatótanács n. t. elnökének kiterjeszkedni, a ki az évmegnyitás alkalmából a rajztanári szék betöltéséből felmerült hírlapi polémiát tette a növendékek előtt szóvá. Az a polémia inkább az igazgatótanács elébe tartozik, valamint azoknak a hiányoknak orvoslása is, melyek eltekintve az Igazgatótanács sokszor kifogásolt működésétől mint a rajzterem, énekesterem, kézimunkaterem és szertárak nem létéből és a felszerelés hiányaiból is eredhetnek s az intézet versenyképességét gyengíthetik.

— **Az Izsnyétei** tizvész által templomát, toronyát harangjait, orgonáját és iskoláját vesztett egyház számára újabb adakoztak: Szőlőssy Gyula Cseppely 10 kor, Cserszky Péter A.-Verecke 5 kor. Zsurki hivek perselypénze 7 k. 31 f, Csarodai egyház és hivek 25 k. Tóth András Dercsényi tanyáról 5 k. Toldy Ignác Beregszász 10 k., Mező-Tarpai egyház 50 k., Mező-Tarpa város 50 k. Munkács város 50 k., Sárkány Kálmán Izsnyéte 10 k. Gálospetri egyház 10 k., Dévai Béla Mező Gecse 3 k. 40 f., Nagyhodosi egyház 2 k., Ismeretlenül maradni kívánó adománya.* 10 k. Összesen 247 kor. 71 fill. Az előbbi adományok összege volt 361 kor. Együtt a két összeg 608 kor. 71 fill. A *-gal jelzett legutóbbi adományt egy a községen átutazó ur adta, a ki szívében megrendült midőn a 100 évnél idősebb s történelmi becses birt templom s torony helyén csak néhány égfelé meredő megégett élőfa fekete ágait látta csupán, mert templomból, toronyból nem maradt egyéb csak por és hamu. Izsnyéte, 1905. szept. 19. *Szentimrey József* ref. lelkész.

— **Dr. Jászi Viktor** az akadémiai tanárkar Dr. Helle Károly eltávozásával megüresedett jogakadémiai igazgató tanácsosi helyre rendes képviselőül választott. A választás egyhangulag történt. Ez alkalommal szóba került az a körülmény is, hogy a bölcsészeti szaknak nincsen a Főisk. Igazgatótanácsban állandó képviselője. Tekintve azon érdeket, mely a bölcsészeti szak felállításához fűződik, azon nagy alapokat, melyeket e célra kapott s kezel a Főiskola: elkerülhetetlennek találjuk, hogy a hiány, mely alkalmilag a theologiai kar sérelmére is szolgál, mielőbb megorvosoltassék. Az akad. tanárkar e célból felterjesztéssel fordul az Igazgatótanács n. é. tagjaihoz.

— **Japánban**, a „felkelő nap” országban a protestáns hódít, mint ezt egy Japánban élő katolikus missionárius nem régen megjelent röpiratá-

ban beismeri. Japán fővárosában e szerint már van r. katolikus érsekség, a miből következik, hogy más városokban meg püspökségek vannak. A könyv szerint 4—5000-re megy a keresztelesek száma évenként s az áttérések nem erőszakosak és meglehetősen állandó természetűek. Helyesen jegyzi meg erre egyik református egyházi lap, hogy minden esetre szép eredményt érnek el a katolikusok, de az egyház szervezetök értelmében éppen ellenkező módszer alapján alakítanak új egyházakat mint a protestánsok. Először megteremtik a hierarchiát, s azután igyekeznek híveket szerezni, s így az egyház testét megalkotni. Egészen megfordított alakja ez a szervezés azon eljárásnak, melyet a protestáns missziók követnek. Ezek először nehéz és hosszú munka árán gyűjtik össze a híveket, s csak azután igyekeznek az egyházat szervezni. Ezért nem mondhatják a katolikusok, hogy a katolikus egyház javára történt áttérések mindnyájan állandó természetűek, míg a protestáns egyházakká alakuló gyülekezetek keletkezésük természeténél fogva állandóbb jellegűek. Majd azt panaszolja a könyv író misszionárius, hogy befolyásuk majdnem semmi a japán társadalom magasabb osztályaira, tiszték, hivatalnokok, bírák, ügyvedek, tanárok és tanulók alig ismernek bennünket elég ha tudják, hogy meg vagyunk. A hivatalos Japán tőlünk távol van s nélkülünk halad. Tokióban mintegy 50,000 tanuló közül azonban alig 300 a kik a katolikusoknál megfordulnak. Az ifjuság megnyerésére azt ajánlja a könyv, hogy katolikus internátusokat kell állítani, s a misszió szolgálatába idegen írókat és szónokokat kell fogadni és az ifjuság számára egy folyóiratot kell indítani. A protestánsokról azt mondja hogy szét vannak szórva az egész országban s ezzel kimerítették vallásos propagandájok minden eszközét. Sok pénzsegélyre támaszkodnak, s terjed azon tekintély hatása alatt melylyel Japánban az angol nyelv bír, az amerikai és angol papok óriási erőfeszítéseket tesznek „minden komolyabb eredmény nélkül” a keresztyénséget megismertették Japánnal, de olyan alakban, a melyet Japán nem akart, elárastották Japánt bibliáikkal de olyan magyarázatokkal kísérve, a melyet Japán nem vesz komolyan. Mindezek dacára beismeri a könyv, hogy a protestánsok nagy befolyást gyakorolnak a japán sajtóra. De úgy látszik hogy nem csak a sajtóra gyakorolnak nagy befolyást, hanem a közvélemény is lassanként a protestáns szellem javára billentette a mérleget, mert mint ugyan csak a katolikus író mondja 30 év óta a japánok nagy buzgalommal dolgoznak az iskolák emelésén, ez hozott létre óriási fordulatot az országban, s különösen a protestánsok tettek sokat az iskolákért, s úgy a sajtó mint a politikai és közélet emberei sokan kerültek ki a protestánsok iskoláiból, vagy legalább is protestáns elvek szerint neveltettek; az intelligencia irányítását egészen kezökben tartják. Ine, egy katolikus misszionárius ilyen panaszok alakjában ismeri be, hogy annak az óriási haladásnak, mely Japánban rövid idő alatt ment végbe, a protestántizusnak van legnagyobb érdeme. A „felkelő nap országa” tehát a protestantizmusnak sokat köszönhet.

— **Esküdt diákok.** Az akadémiai tanács f. hó 28-án tartott gyűlésében tették le a szokásos fogadalmat, hogy az ifjuság magaviseletének ellenőrzése és irányítása körül példaadás-

sal és legnagyobb kötelességérzettel fognak eljárni. Meg is várjuk tőlük. Úgy látszik, hogy az idő a régi kollégiumi hagyományokat és a régi diákéletnek e kiemelkedő képviselőit már túlhaladta volna. Ez tévedés, ha az iskola feladatának megakar felelni, a régi kollégiumi élet hagyományait nem nélkülözheti s a nevelés eszközeit nem mellőzheti. Erre való az esküdti intézmény. Az iskola nevelői kötelezettségét részben ez uton és általok gyakorolja. Hogy ez fokozottabb mértékben megtörténhessék, elhatározott ez alkalommal egy negyedik esküdti állásnak a szervezése is, melynek betöltője különösen a künt lakó akadémiai tanulókat fogja meglátogatni. Az esküdt diákok ez iskolai évben Papp László szénior vezetése alatt Miszti Mihály, Varga Béla, Jóljárt István 4. éves hittanhallgatók. Jó successust.

— **A baptisták** f. évi jul. 11—18-ig Londonban nemzetközi congressust tartottak. A statisztikai jelentések szerint a baptisták száma körülbelül 20 millió s közülök 7.190,400 beszél angolul, 394,811 lakik az Észak-Amerikai-Egyesült-Államokban, 131,000 a birtt gyarmatokban, 150,342 más keresztyén államokban és 143,029 a nem keresztyén államokban. A felolvasások egész sorozatát tartották a baptisták helyzetéről a heresztyén államokban, iskolaügyről s a belső és külső misszióról. Mielőtt elosztottak meg szavazták a baptisták világszövetségének alapszabályait.

— **Angolországban** a keresztyénség megalapítása óta az ország egyházi tekintetben két egyházi tartományra volt felosztva, melyeknek élén a canterburi és yorki érsekek állottak s ezek köré csoportosultak a püspökségek. A XVI századi reformáció azon a szervezeten semmit sem változtatott. Utóbbi időkben mozgalom támadt, mely követeli, hogy egy új harmadik egyházi tartományt alakítsanak melynek a londoni püspök lenne a metropolitája több új püspökséggel. A yorki és canterbury érsek tiltakozik a terv ellen, mely százados hagyományokkal akar szakítani.

— **A német protestáns** theologiai tanulók száma aggasztó mértékben apad. Még 1887-ben 4634 theologus volt, ma már csak 2136. Ezen jelenség okait kutatva azt találták, hogy sok része van benne a a lelkészek elégtelen fizetésének, s a lelkészekkel szemben támasztott nagyobb követelményeknek. Jelenleg 17 protestáns theologiai fakultás van Németországban, s ezzel szemben 9 katolikus papképzőintézet áll fenn.

— **Szibéria** óriási területén a lutheránusok igen csekély számmal, mindössze 25,000-en vannak. Hét lelkész gondolja őket. Az omski lelkész egy évi körútjában 3600 nőnek adott urvacsorát, és 543 gyermeket keresztelt meg, s 49 új házasságot áldott meg. Egy másik lelkész felkereste Vladivosztokot, 1902-ben először kereste fel Dalnyt és Port-Arthurt. Dalnyban 600 lutheránust talált, kik közül 400 katona volt. Ott új templom építésének tervével foglalkozott s oda egy lelkészt akart állítani, kinek feladata lett volna a mandzsuri lutheránusok látogatása. Természetes, hogy a háboru kitörése terveinek kivitelében meggátolta.

